

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 20.

V Ljubljani, 31. oktobra 1890.

Letnik III.

Nekoliko števil.

O koristi sadnega drevja se je že jako veliko pisalo, še več pa govorilo. A vsi pisani in govoreni nasveti so dostikrat „bob ob steno“. Sto izgovorov in ugovorov ima naš kmet, ki so z njegovega stališča vsaj navidezno utemeljeni. Toda ti ugovori nas ne smejo plašiti. Saj vsaka stvar potrebuje časa, in kolikor boljša je, toliko več ga potrebuje. Če torej stokrat „pogorimo“, moramo venderle vsako novo priliko porabiti in priporočati sadjarstvo. In če tudi za zdaj dosežemo le to, da bo naš kmet prideloval dovolj mošta in nekaj suhega sadja za se, dobro je. Marsikateri bo ostal v kmetovem žepu novec, katerega bi sicer izdal za žganje, slabo vino in — zdravnika. Zatorej pa bodimo vztrajni in poučujmo kmeta, kako koristno je sadje, kadar je količkaj prilike. Dejanski dokazi pa gotovo najbolje zajeze reko ugovorov. Za danes navajam en tak dokaz.

Naš č. g. župnik ima $\frac{1}{2}$ H_a velik sadni vrt. Na tem vrtu stoji 40 jablan, ki so stare nekako po 50 let. A odšteti nam je še kakih 6 zanikarnih, ker skoraj niso vredne, da stoje. Od teh debel je letos prodal naš g. župnik za 91 gld. potrganega sadja in za 45 gld. otrešenega za mošt. Za se je pa nasušil ali pa v mošt podelal za 35 gld. jabolč ter za dom prihranil še za 35 gld. potrganih jabolč. Torej mu je dalo 34 zdravih dreves 206 gld. dohodkov. Pripomniti mi je, da ta drevesa niso imela druge postrežbe, kakor nekoliko dežnice ob deževnem vremenu, ki je nekoliko razpeljana s ceste po vrtu. Ta pridelek sicer ni Bog ve kolikšen, a dober pa je, če pomislimo; da se je na tem vrtu ali travniku toliko pridelalo poleg trave.

A štel sem tudi le jabolka. Če bi pa bil privzel še bruške, češplje in orehe, ki rasto na tem vrtu ob plotu, bil bi pa račun zrastel še za par desetakov. Zoper ta račun slišim dva ugovora. Eni pravijo: Če drevje sadim, pa trave ne bo. Toda ta ugovor nima dejanske podloge. Mlado drevje itak ne dela nobene sence, a staro t. j. doraslo pa daje po 100 do 400 $\frac{h}{g}$ sadja. Pod takim drevesom se res toliko trave ne nakosi, a koliko več je pa tudi vredno sadje nego tista pest trave! Dejanski dokaz o tem je ta vrt. Poleg sadja pridelalo se je še 1200 $\frac{h}{g}$ sena in 800 $\frac{h}{g}$ otave, torej prav toliko, kolikor se je ob dobrih letinah nakosi na neobsajenih navadnih travnikih. Drugi pa ugovarjajo: Ta lepi pridelek je le letos slučajen. Koliko let zdaj zopet takega ne bo! A tudi ta ugovor se da ovreči. Pri nas res sadje rodi le na dve ali tri leta tako obilo, kakor je letos. A če bi se naši ljudje za sadje bolj brigali ter snažili drevje in umno mu gnojili (kakor ravnajo že stoletja druge poljske rastline), rodilo bi sadje najmanj vsako drugo leto toliko, kolikor je letos, in nikdar bi ne bilo več tako prazne letine, kakor je bila lanska. Tedaj bi imel naš č. g.

župnik n. pr. vsaj vsako drugo leto*) po 200 gld. ali vsako leto 100 gld. več dohodka od svojega vrta, nego pa če bi ne bil obsajen. In če pomislimo, da 1 *He* velika, s zrnjem obsejana njiva daje le 170 gld. čistega dohodka, trobijo te številke pač dovolj glasno v najbolj gluha ušesa, da je treba vse travnike, ki imajo količkaj ugodno lego za sadje, ž njim na redko (12—15 *m*/ vsaksebi) za saditi!

Janko Žirovnik.

Sadni mlin.

Če je kedo pred tridesetimi ali tudi pred dvajsetimi leti prigovarjal našemu kmetovalcu, naj izpremeni svoje starokopitno gospodarstvo, dobil je malo povoljen odgovor, ker kmetovalec si je mislil, kaj se bodem trudil in učil drugače gospodariti, saj me moja kmetija redi; ako je dobra letina, tudi kaj prihranim, več mi

pa treba ni.

A prišli so sedaj drugi hudi časi,

gospodarstvo po starem načinu

ne nese nič, kmetovalec

porabil je prihranjene

krajcarje in leze vedno

bolj v dolgove. Po-

ljancem je ameriška,

ruska ter indijska

žitna konkurencija po-

brala ves dobiček, ki

so ga imeli od pridelo-

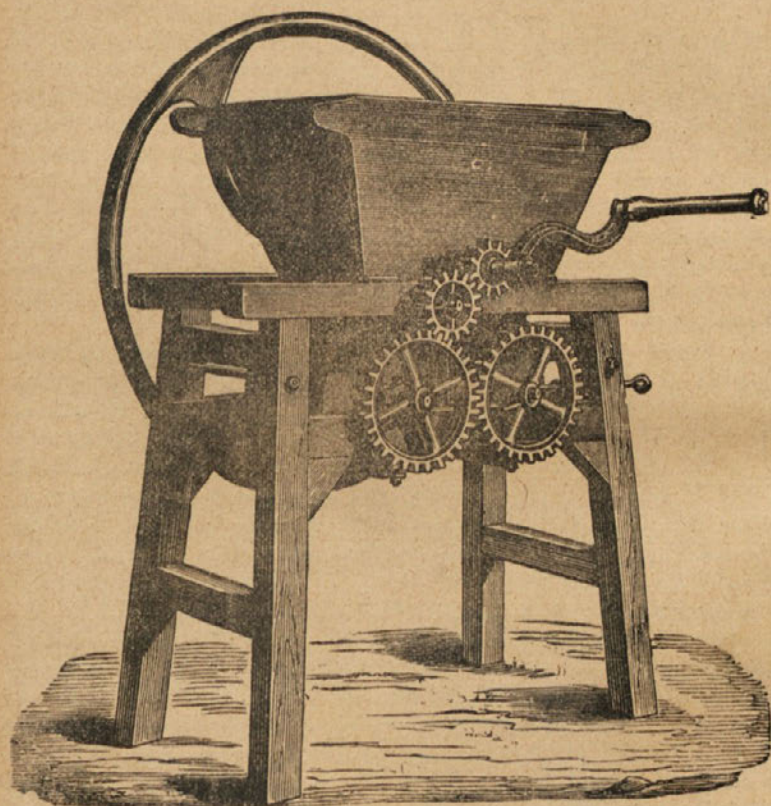
vanja žita, vinščakom

pa jemljeta trtna uš in

strupena

rosa še zad-

nji košček kruha izpred ust. Ne pomaga nič, udati se moramo in gledati, kako bi kje druge mogli kaj zaslužiti. Dve kmetijski panogi sta, ki nam za prihodnost kažeta boljše dohodke, in sicer živinarstvo in sadjarstvo. Ti dve panogi sme slovenski gospodar smatrati za svoji rešnici. To velja toliko za Gorenjsko in Notranjsko, kolikor za Dolenjsko in za vse slovenske pokrajine. Koder to izprevidijo,

Podoba 43.

*) Toliko donaša v resnici že vrt, če je količkaj sadne kupčije.

tam obrne se jim kmalu na boljše, koder pa nočejo tega verjeti, tam pa bodo gotovo skoraj dogospodarili. Vinarstvo ne bode nikdar več takšno, kakeršno je bilo; potisneno bode tudi v najboljšem slučaju najmanj v tretjo vrsto glede važnosti, ali pa še bolj vzad. Res je, da bode za to preustrojitev gospodarstva našega potreba našim gospodarjem denarnih sredstev, katerih se jim pa ni nadejati od naših zastopov, marveč od posojilnih in hranilnih društev, katera naj si osnujejo, da si priskrbe o pravem času primernega osebnega kredita.

Zlasti živinarstvo bode zahtevalo izdatnih stroškov, predno je dovedemo do one stopinje, na kateri nam bode šele moglo ugajati. Drugače je s sadjarstvom. Za sadjarstvo ne potrebujemo veliko glavnice, marveč le dobre volje in pridnosti. Zasadimo vsak prostorček, koder more rasti drevje, sadimo dobro vzgojeno drevje pravih vrst, in dohodki nam ne bodo odšli. Poleg prodaje svežega sadja zadobiva pa uže sedaj izdelovanje sadnega mošta od leta do leta večo veljavo. Vina bode manj od leta do leta, ako se ga pa bode kaj pridelalo, imelo bode pa zaradi visokih pridelovalnih stroškov tako ceno, da navaden in tudi srednje imovit človek ne bode imel toliko sredstev, da bi si ga mogel toliko privoščiti, kolikor naše telo poželi take okrepčevalne pijače. Tudi žganje bode moralo vsled visoke svoje cene prenehati za običajno pijačo, kar bode seveda prav. Nadomestilo oboji pijači bode gotovo sadni mošt, kateri ima vsa svojstva vinska, pa če tudi nima toliko finega okusa kolikor vino, vendar ima z zdravstvenega stališča mnogo prednosti celo mimo vina. Kedaj pa bode sadni mošt zadobil tako veljavo, tisti čas pa ni več daleč, pričel se je uže kazati. Srečen tist gospodar, ki bode imel ob svojem času dovolj doma pridelanega mošta! Zatorej nemudoma na delo! Imamo pa v Slovenih pokrajine, koder pridelujejo veliko mošta uže sedaj, a izdelovalne priprave za to so večinoma še zelo nedostatne. Tako je bila letos, na pr. na Gorenjskem izvrstna sadna letina. Samo na kolodvoru v Lescah so vložili nad 100 vagonov jabolk, poleg tega so pa Gorenjci naredili še veliko mošta, ki je letos najmanj toliko dober, kolikor srednje dobro vino iz naših goric. Kakor smo uže gori omenili, imajo naši gospodarji še zelo pomankljivo pripravo za izdelovanje mošta. Z navadnim kamenenim kolesom drobé v primernem koritu sadje ter ga potem stiskajo v stiskalnicah, ki so sicer velike, a malo in počasi stiskajo. Ko bi vsak gospodar imel tako pripravo, bilo bi že dobro, a ker je to nemogoče, poslužujejo se ene take naprave skoraj vsi gospodarji cele vasi. Da se potem to delo vrši počasi, je naravno, in marsikdo, ki noče čakati, rajši otreseno sadje, katerega ne more prodati, pokrmi živini in pride tako ob izvrstno pijačo, katero mora drugo leto ob delu na polji, ob košnji, mlatvi i. t. d. nadomestiti z dragim vinom.

Za napravljanje mošta imamo dve glavni napravi, namreč sadni mlin in sadno stiskalnico. Kdor je sadje drobil z mlinskim kamenom, vrtečim se v koritu, vó, kako počasno in slabo je to delo, zato ga ne bomo popisavali, marveč našim bralcem poročali o stroji, ki je zato narejen in ga rabijo na Nemškem, koder naredo vsako leto veliko milijonov hektolitrov sadnega mošta. Podoba 43. kaže tak stroj. Stroj je sestavljen iz štirinožnega stojala, dveh kamenenih valjarjev, iz priprave, ki prejemlje sadje ter je tišči med valjarja, iz posode, v katero se deva nezdobljeno sadje, iz kolesa na omah ter iz vinte, s katero se stroj goni. Sadje se v tem stroji ne zmečka v močnik, ker iz takega močnika se ne da iztisniti mošt, ampak zdrobi se ravno v pravšen drobir. Prepričani smo, da takega stroja ne bode kupil vsak gospodar, a več skupaj si ga lahko omislijo, in izplača se jim ob dobri letini že v enem letu. Stroj stoji pri lg. Hellerju na Dunaji 90 gld., kdor si ga pa naroči potom kmetijske družbe, dobi ga za 70 gld.

Raznotere vrtnarske reči.

Kako špargelj dolgo časa ohraniti dober. Špargelj se dá veliko dni, pa tudi nekatere tedne prav gotovo ohraniti dober, če ga denemo v klet ali hram ter ga pokrijemo z vlažnim peskom. Predno ga damo kuhati, treba ga je le obrišati in peska očistiti. Ni pa prav, shranjenega imeti v vodi.

Listne uši po rožah v sobi. Prijatelju rož je res neprijetno, ako mu listne uši onesnažijo rože ter ovirajo njih rast. Listne uši izvalé se iz majhnih jajec, katerih oko niti ne vidi, in se neverjetno hitro razplode. Omij zatorej prav dobro ves les rože, predno jo od zunaj preneseš v sobo, in sicer s precej trdo ščetjo in z močno, 40 ° R. toplo milnico (žajfnico). S tem pokončaš vsa jajca.

Zimska glavната salata prav dobro prezimi, ako močne sadike vsadiš uže meseca oktobra ali novembra v grede. Taka salata prezimi brez odeje prav dobro ako je prave vrste, in imaš jo pomladi 2 do 3 tedne poprej nego ono, katere šele pomladi sadiš.

Sinice in sadno drevje. Med najkoristnejše ptice smemo šteti sinice. Le opazuj, kako pridno iščejo po drevji mrčesov, ličink, jajec i. t. d. Največ nam pa koristijo po zimi, kadar je drevje golo in laže dobivajo ljube si hrane. Da sinice privabiš na vrte in v sadovnjake, pritrdi na nekatera drevesa smrečjih vej. Čuditi se je, kako rade iztikajo po takih krajih, koder vidijo kaj zelenega, zato pa s takega vrta celo zimo ne izginejo.

Ako hoče kdo vzgojiti novo vrsto jabolk ali hrušek, mora sejati peške sadja te vrste. Mnogo iz pešk vzraslih divjakov ima les kakor žlahtno sadje, zato se je od njih dobrega sadu nadejati. Predno pa taki divjaki rodé, preteče pa 12 do 15 let. Hočeš li kmalu spoznati sad, vzemi uže od letnika cepič ter ga cepi na starejšo podlogo. Tak cepljenec ti kmalu rodi, zlasti, ako ga k temu siliš na razne načine, na pr. ako veje proti tlom privežeš i. t. d.

Kako ohraniti rože čez zimo. Pri nas še marsikdo ne vé, da požlahtnjene vrtnice ne prebijejo zime, ako niso zavarovane proti mrazu. Mrazu jih pa zavaruješ, ako pripogneš krono do tal, če jo z vejevjem in listjem pokriješ ter zaspeš s prstjo. Da laže tako spraviš krono, obreži jo uže jeseni. Tako zavarovane rože se prav dobro obdrže tudi v najhujši zimi.

Cepilna smola je za sadjarja važen material. Za cepljenje rabi sicer raznovrstno mazivo, a vsem boljšim sadjarjem in vrtnarjem rabi dandanes izključljivo le cepilna smola, katere je tudi ob navadni toploti tekoča. Cepilno smolo je sicer lahko kupiti, vendar priporočamo sadjarjem naj jo sami delajo, ker jo ravno tako dobro naredijo, in to dosti bolj v ceno. Mrzlo tekočo smolo za cepljenje delaj tako le: Vzemi smrekove smole (nikakor pa ne borove) ali pa kolofinije ter jo zgrej pri ognju, da se raztopi. Če si vzel s trskami in z drugimi rečmi onečiščeno smolo, precedi jo skozi primerno redko tkanino. Raztopljeno smolo odmakni od ognja ter ji prilivaj počasi in pazljivo, da se ti ne vname, za osmi del smolne teže dobrega špirta. Vse to mešaj, ter, kakar je pomešano, naj se shladi. Nekateri pridevajo na kilogram te zmesi še kake tri žlice lanenega olja. Vrtnarji hranijo tako cepilno smolo v ploščevinastih posodah, ki imajo kakih 7 % premera in ki so preko 10 cm globoke. Da je posoda lahko nositi ali kam obesiti, ima kambico od žice. Cepilna smola se maže s primerno narejenim klinčkom. Posoda seveda mora imeti pokrov, ki je pa preluknjan, da mazalni klinček lahko skozi moli. Cepilna smola se sčasoma tako strdi, da ni moči mazati, takrat treba doliti nekoliko špirta in oboje dobro premešati.